

СІРИЙ Вадим

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0003-6621-0721>vadims398@gmail.com

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРЕСИВНИХ ІДЕЙ АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ АРБІТРІВ З БАСКЕТБОЛУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено напрями використання прогресивних ідей американського досвіду професійного розвитку арбітрів з баскетболу для вдосконалення вітчизняної системи спортивного суддівства. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю модернізації професійної підготовки арбітрів відповідно до сучасних міжнародних стандартів, упровадження компетентнісного підходу, цифрових технологій та ефективних організаційно-педагогічних механізмів професійного розвитку. Метою статті є визначення та наукове обґрунтування перспективних напрямів використання прогресивних ідей американського досвіду професійного розвитку арбітрів з баскетболу для вдосконалення відповідної системи в Україні. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналіз, синтез, узагальнення, порівняльно-педагогічний аналіз наукової літератури, нормативних документів та практики функціонування систем професійного розвитку арбітрів у США й Україні. Встановлено, що американська модель професійного розвитку арбітрів характеризується безперервністю навчання, багаторівневою системою професійного просування, компетентнісною моделлю сертифікації, широким використанням цифрових технологій, відеоаналізу, наставництва, психологічної підготовки та систематичного оцінювання професійної діяльності. На основі результатів дослідження визначено перспективні напрями адаптації американського досвіду до українських умов, серед яких упровадження системи безперервного професійного розвитку, цифрових платформ навчання, централізованого оцінювання діяльності арбітрів, компетентнісної моделі сертифікації, програм наставництва, сучасних засобів психологічної та фізичної підготовки, а також розширення міжнародної співпраці. Обґрунтовано, що комплексне впровадження зазначених напрямів сприятиме підвищенню якості професійної підготовки арбітрів, об'єктивності суддівства та інтеграції української системи спортивного суддівства до міжнародного професійного простору.

Ключові слова: професійний розвиток, арбітри з баскетболу, американський досвід, компетентнісний підхід, безперервний професійний розвиток, цифрові технології.

<https://doi.org/10.31891/pcs.2026.3.2>

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Стаття надійшла до редакції / Received 30.07.2026

Прийнята до друку / Accepted 04.09.2026

Опубліковано / Published 30.09.2026

© СІРИЙ Вадим

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах розвитку світового баскетболу професійна діяльність спортивних арбітрів набуває особливої значущості, оскільки саме від рівня їхньої професійної компетентності значною мірою залежить забезпечення об'єктивності, справедливості та якості змагального процесу. Стрімка інтенсифікація гри, підвищення швидкості тактико-технічних дій, зростання фізичних навантажень і психологічного тиску на учасників змагань суттєво ускладнюють діяльність арбітра та висувують нові вимоги до його професійної підготовленості. За таких умов професійний розвиток арбітрів з баскетболу перетворюється на стратегічно

важливий компонент функціонування сучасної системи спортивного суддівства.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах глобалізації спорту та активного впливу міжнародних професійних організацій на стандарти суддівської діяльності. Сучасні тенденції розвитку баскетболу характеризуються посиленням вимог до точності суддівських рішень, швидкості аналізу ігрових ситуацій, ефективності командної взаємодії суддівської бригади та здатності арбітрів працювати в умовах високого психоемоційного навантаження. Водночас цифровізація спорту, впровадження відеотехнологій, аналітичних систем оцінювання та сучасних методик професійної підготовки зумовлюють необхідність модернізації традиційних підходів до професійного розвитку арбітрів.

У цьому контексті особливий науковий і практичний інтерес становить досвід США, де сформовано одну з найбільш розвинених і системно організованих моделей професійного розвитку арбітрів з баскетболу. Американська система характеризується багаторівневою структурою професійної підготовки, чіткою системою кар'єрного просування, інтеграцією освітніх і практичних компонентів, використанням сучасних цифрових технологій, систематичним оцінюванням професійної діяльності та високим рівнем інституційної підтримки арбітрів. Важливою особливістю цієї моделі є її орієнтація на безперервний професійний розвиток, індивідуалізацію навчання та поєднання теоретичної підготовки з реальним досвідом суддівської діяльності.

Водночас аналіз сучасного стану професійного розвитку арбітрів з баскетболу в Україні засвідчує наявність низки проблем і суперечностей, що стримують ефективність функціонування національної системи спортивного суддівства. Серед них – недостатній рівень системності професійного навчання, обмежене використання сучасних технологій оцінювання та аналізу суддівської діяльності, фрагментарний характер підвищення кваліфікації, недостатній розвиток наставництва та психологічної підготовки арбітрів, а також обмежені можливості для формування індивідуальних траєкторій професійного зростання. За таких умов особливого значення набуває пошук ефективних шляхів модернізації вітчизняної системи професійного розвитку арбітрів на основі використання прогресивного міжнародного досвіду.

Актуальність звернення саме до американського досвіду зумовлена не лише високим рівнем розвитку баскетболу у США, а й тим, що американська модель професійного розвитку арбітрів демонструє ефективне поєднання організаційно-управлінських, педагогічних, психологічних і технологічних компонентів. У ній професійний розвиток арбітра розглядається як комплексний, безперервний та педагогічно керований процес, спрямований на формування професійної експертності, здатності до саморозвитку та адаптації до постійних змін у сучасному спорті.

Разом із тим використання зарубіжного досвіду потребує науково обґрунтованого підходу, оскільки ефективність імплементації окремих елементів американської моделі безпосередньо залежить від урахування національних особливостей розвитку спорту, організаційної структури системи суддівства, нормативно-правового забезпечення та ресурсних можливостей України. У зв'язку з цим важливого значення набуває не механічне копіювання американських практик, а їх педагогічно доцільна адаптація до умов функціонування вітчизняної системи професійного розвитку арбітрів з баскетболу.

Отже, необхідність підвищення якості суддівства, забезпечення відповідності професійної підготовки арбітрів сучасним міжнародним стандартам та потреба у модернізації національної системи професійного розвитку зумовлюють актуальність дослідження напрямів використання прогресивних ідей досвіду США в удосконаленні системи професійного розвитку арбітрів з баскетболу в Україні.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема професійного розвитку спортивних арбітрів останніми роками набуває дедалі більшої актуальності у зв'язку зі зростанням вимог до якості суддівства, цифровізацією спортивної діяльності та впровадженням сучасних технологій оцінювання професійної компетентності.

У зарубіжній науковій літературі професійний розвиток спортивних арбітрів розглядається як безперервний педагогічно організований процес, що інтегрує формальне, неформальне та інформальне навчання, практичний досвід суддівства, наставництво, професійну рефлексію та систематичне оцінювання професійної діяльності (С. MacMahon & J. Weissensteiner (2024), D. R. D. Mascarenhas та співавт. (2022), Н. Plessner та співавт. (2009), Т. Webb та співавт. (2025), І. Cunningham та співавт. (2026) та ін.).

Концептуальні засади професійної компетентності спортивних арбітрів, психологічні особливості прийняття рішень, розвитку експертності та професійної майстерності висвітлено у працях Н. Plessner і Т. Haar (2006), F. Guillén і D. L. Feltz (2011), М. Н. Anshel та співавт. (2013), R. S. Weinberg

і D. Gould (2019), D. R. D. Mascarenhas та співавт. (2005), S. Avugos та співавт. (2021), E. Sabag та співавт. (2026) та інших дослідників. Значна увага приділяється розвитку когнітивних, комунікативних, психологічних і перцептивних компетентностей арбітрів, використанню відеоаналізу, цифрових технологій, систем зворотного зв'язку та індивідуальних програм професійного вдосконалення.

Окремий напрям сучасних досліджень пов'язаний із розробленням організаційних моделей професійного розвитку спортивних офіційних осіб. У роботах I. Cunningham та співавт. (2026), T. Webb та співавт. (2024), C. Livingston та співавт. (2023) обґрунтовується необхідність створення систем безперервного професійного розвитку, що охоплюють залучення до суддівської діяльності, професійну підготовку, наставництво, оцінювання, використання сучасних технологій та професійний супровід арбітрів на різних етапах кар'єри. Автори наголошують на важливості інституційної підтримки професійного розвитку, впровадження компетентнісного підходу та використання сучасних цифрових інструментів моніторингу й оцінювання професійної діяльності спортивних арбітрів.

В українській педагогічній та спортивній науці окремі аспекти професійної підготовки спортивних арбітрів, а також професійного становлення фахівців сфери фізичної культури і спорту висвітлено у працях Ю. Маніло (2015), І. Помещикової та співавт. (2019), Ю. Мосейчука & С. Дарійчук (2024), Є. Павлюка (2017) та інших учених. У зазначених дослідженнях висвітлено питання професійної компетентності, методичного забезпечення підготовки спортивних арбітрів, розвитку їхніх фахових умінь, комунікативної компетентності, а також теоретико-методичних засад професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Водночас аналіз сучасних наукових праць свідчить, що більшість досліджень присвячена окремим аспектам діяльності спортивних арбітрів, зокрема психологічній підготовці, фізичній готовності, прийняттю рішень або методичному забезпеченню суддівства. Значно менше уваги приділено комплексному порівняльно-педагогічному аналізу національних систем професійного розвитку арбітрів, зокрема механізмам

функціонування американської моделі, яка ґрунтується на компетентнісному підході, багаторівневій системі сертифікації, наставництві, цифровому супроводі, регулярному оцінюванні професійної діяльності та тісній взаємодії професійних спортивних організацій і освітніх платформ.

Таким чином, незважаючи на значний обсяг наукових досліджень із проблем професійної діяльності спортивних арбітрів, питання визначення напрямів творчого використання прогресивних ідей американського досвіду професійного розвитку арбітрів з баскетболу в умовах модернізації української системи спортивного суддівства залишається недостатньо дослідженим, що й зумовлює актуальність представленої статті.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Незважаючи на значний науковий доробок у сфері професійної підготовки та розвитку спортивних арбітрів, недостатньо дослідженими залишаються питання адаптації й використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду для модернізації національних систем спортивного суддівства. Зокрема, відсутні комплексні дослідження, присвячені визначенню перспективних напрямів імплементації американської моделі професійного розвитку арбітрів з баскетболу в українську практику з урахуванням організаційно-правових, педагогічних і ресурсних особливостей функціонування вітчизняної системи. Потребують подальшого наукового обґрунтування механізми адаптації таких складових американського досвіду, як безперервний професійний розвиток, компетентнісна система сертифікації, цифрові технології навчання й оцінювання, наставництво, індивідуальні траєкторії професійного зростання та інтеграція сучасних психолого-педагогічних підходів у систему підготовки арбітрів.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Визначення та наукове обґрунтування перспективних напрямів використання прогресивних ідей американського досвіду професійного розвитку арбітрів з баскетболу

для вдосконалення системи їх професійного розвитку в Україні.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати проведеного порівняльно-педагогічного аналізу систем професійного розвитку арбітрів з баскетболу в Україні та США засвідчили, що американська модель характеризується високим рівнем інституціоналізації, багаторівневістю, безперервністю професійного навчання, практикоорієнтованістю та інтеграцією сучасних цифрових технологій у процес оцінювання й професійного вдосконалення арбітрів. Водночас вітчизняна система професійного розвитку арбітрів з баскетболу, попри наявність окремих позитивних практик, потребує подальшого вдосконалення відповідно до сучасних міжнародних тенденцій розвитку спортивного суддівства.

У цьому контексті особливої актуальності набуває наукове обґрунтування напрямів використання прогресивних ідей американського досвіду в удосконаленні системи професійного розвитку арбітрів з баскетболу в Україні. Важливо підкреслити, що йдеться не про механічне перенесення американської моделі у вітчизняну практику, а про педагогічно доцільну адаптацію окремих організаційних, методичних та технологічних компонентів з урахуванням особливостей української системи спортивного арбітражу, нормативно-правового забезпечення та ресурсних можливостей.

З метою систематизації основних напрямів модернізації вітчизняної системи професійного розвитку арбітрів з баскетболу на основі американського досвіду доцільно виокремити прогресивні практики США та можливості їх імплементації в українських умовах (табл. 1).

Представлені напрями імплементації прогресивних практик американської системи професійного розвитку арбітрів формують концептуальну основу модернізації вітчизняної системи спортивного суддівства. Детальніше окремі напрями удосконалення потребують подальшого науково-педагогічного обґрунтування.

Одним із ключових напрямів удосконалення вітчизняної системи професійного розвитку арбітрів є впровадження концепції безперервного

професійного розвитку (Continuous Professional Development), яка становить основу американської моделі суддівської освіти. У США професійний розвиток арбітра розглядається як безперервний процес, що триває протягом усієї професійної кар'єри та охоплює формальне, неформальне й інформальне навчання. В українській практиці підвищення кваліфікації арбітрів часто має епізодичний характер і переважно пов'язується з передсезонними семінарами або періодичною атестацією. У зв'язку з цим доцільним є створення системи постійного професійного супроводу арбітрів, яка передбачатиме регулярне оновлення знань, аналіз практичної діяльності, індивідуальні програми професійного зростання та накопичення професійного досвіду.

Важливим напрямом модернізації є також удосконалення багаторівневої системи підготовки та кар'єрного просування арбітрів. Американська модель професійного розвитку ґрунтується на чіткій ієрархії суддівських рівнів – від шкільного та аматорського баскетболу до професійних ліг NBA, WNBA та NCAA. Кожен етап професійного зростання супроводжується відповідними освітніми вимогами, системою оцінювання, наставництвом і практичним досвідом суддівства. В Україні кар'єрне просування арбітрів нерідко залежить переважно від кількості проведених матчів або суб'єктивних організаційних чинників. У цьому контексті перспективним є запровадження чітко структурованої системи професійних рівнів арбітра з визначенням компетентнісних критеріїв переходу між ними, що забезпечить прозорість професійного зростання та підвищить мотивацію до самовдосконалення.

Суттєвого вдосконалення потребує й система оцінювання професійної діяльності арбітрів. У США оцінювання суддівства має комплексний характер і передбачає використання відеоаналізу матчів, електронного моніторингу рішень, експертного оцінювання та індивідуального зворотного зв'язку. Такий підхід дозволяє не лише контролювати якість суддівства, а й забезпечувати педагогічний супровід професійного розвитку арбітра. В українській практиці оцінювання суддівської діяльності часто має формальний характер і недостатньо орієнтоване на подальше професійне вдосконалення. Тому доцільним є створення

централізованої системи оцінювання діяльності арбітрів із використанням сучасних цифрових технологій, відеоаналізу

та індивідуальних аналітичних профілів професійного розвитку.

Таблиця 1

Напрями імплементації прогресивних практик США у систему професійного розвитку арбітрів з баскетболу в Україні

Прогресивна практика США	Характеристика американського досвіду	Стан реалізації в Україні	Напрямок імплементації в українську систему	Очікуваний результат
Безперервний професійний розвиток (Continuous)	Професійне навчання арбітра здійснюється протягом усієї кар'єри через семінари, онлайн-курси, аналіз матчів, регулярне оцінювання	Підвищення кваліфікації переважно має епізодичний характер	Створення системи безперервного професійного розвитку арбітрів при Федерації баскетболу України	Підвищення стабільності та якості суддівства
Багаторівнева система кар'єрного просування	Чітка ієрархія рівнів: шкільний, студентський, напівпрофесійний, професійний баскетбол	Кар'єрне просування недостатньо структуроване	Запровадження прозорої системи професійних рівнів і критеріїв переходу між ними	Підвищення мотивації та об'єктивності кар'єрного росту
Централізована система оцінювання арбітрів	Використання відеоаналізу, електронного моніторингу рішень, інспекторських звітів	Оцінювання часто має формальний характер	Впровадження цифрової системи оцінювання діяльності арбітрів	Об'єктивний контроль якості суддівства
Використання відеоаналізу	Аналіз ігрових епізодів як основа професійного навчання	Використовується обмежено	Створення національної відеобазы типових суддівських ситуацій	Розвиток аналітичного мислення та рефлексії
Онлайн-освіта та цифрові платформи	Електронні освітні модулі, дистанційне тестування, вебінари	Відсутня єдина цифрова система підготовки	Розроблення онлайн-платформи для навчання арбітрів	Доступність та системність професійного навчання
VR- та симуляційні технології	Використання VR-моделювання ігрових ситуацій для розвитку навичок прийняття рішень	Практично не застосовується	Інтеграція симуляційних технологій у процес підготовки арбітрів	Підвищення швидкості та точності суддівських рішень
Інститут наставництва	Молоді арбітри працюють під супроводом досвідчених суддів	Наставництво має переважно неформальний характер	Створення офіційної системи менторства	Прискорення професійної адаптації молодих арбітрів
Психологічна підготовка	Розвиток стресостійкості, саморегуляції, комунікації	Психологічний компонент недостатньо представлений	Включення психолого-педагогічних тренінгів у систему підготовки	Підвищення психологічної готовності арбітрів
Командна підготовка суддівських бригад	Спеціальне навчання взаємодії та комунікації арбітрів	Основний акцент робиться на індивідуальній підготовці	Запровадження тренінгів командної взаємодії	Покращення координації суддівської бригади
Індивідуальні траєкторії професійного розвитку	Для кожного арбітра формується персональний план розвитку	Практично відсутній індивідуальний підхід	Розроблення індивідуальних профілів професійного зростання	Персоналізація професійної підготовки
Науково-методичний супровід	До підготовки залучаються спортивні науковці, аналітики, психологи	Науковий супровід обмежений	Залучення фахівців зі спортивної науки до підготовки арбітрів	Підвищення наукової обґрунтованості навчання
Фізичний моніторинг арбітрів	Використання сучасних тестів, GPS-моніторингу, функціональної діагностики	Фізична підготовка переважно зводиться до нормативів	Впровадження систем функціонального контролю	Покращення фізичної готовності арбітрів
Професійні освітні табори та кемпи	Регулярні навчально-практичні збори арбітрів	Проводяться нерегулярно	Організація системних навчально-тренувальних кемпів	Інтенсифікація практичного професійного навчання
Активна роль професійних асоціацій	Суддівські асоціації виконують освітню та методичну функції	Освітня діяльність обмежена	Розширення функцій суддівських колегій і комісій	Формування професійної спільноти арбітрів
Компетентнісна модель сертифікації	Атестація враховує практичні, психологічні та комунікативні компетентності	Атестація орієнтована переважно на правила гри	Перехід до компетентнісної системи сертифікації	Комплексне оцінювання професійної готовності
Міжнародна інтеграція арбітрів	Участь у міжнародних програмах, стажуваннях, семінарах FIBA	Обмежена кількість міжнародних програм	Розширення міжнародної співпраці та стажувань	Інтеграція українських арбітрів у міжнародний простір

Особливого значення набуває використання цифрових технологій і сучасних засобів спортивної аналітики у професійному розвитку арбітрів. Американський досвід демонструє високу ефективність

застосування відеоплатформ, інтерактивних освітніх модулів, VR-симуляцій, електронного тестування та аналітичних систем оцінювання суддівських рішень. Використання таких технологій дозволяє

моделювати складні ігрові ситуації, удосконалювати навички прийняття рішень, аналізувати типові помилки та формувати рефлексивну компетентність арбітра. Для української системи професійного розвитку перспективним є створення національної електронної освітньої платформи для арбітрів з баскетболу, яка б поєднувала навчальні матеріали, відеобібліотеки ігрових епізодів, тестові завдання, онлайн-семінари та інструменти оцінювання професійної діяльності.

Не менш важливим напрямом є впровадження інституту наставництва та педагогічного супроводу молодих арбітрів. У США менторські програми є невід'ємною складовою професійного розвитку суддів і забезпечують передачу практичного досвіду, професійних цінностей та моделей ефективного поведінки. Молоді арбітри мають можливість працювати під супроводом досвідчених наставників, отримувати регулярний зворотний зв'язок та рекомендації щодо вдосконалення професійної діяльності. В Україні наставництво здебільшого має неформальний характер і не є системно організованим. Тому доцільним є створення офіційної системи наставництва у структурі Федерації баскетболу України та регіональних суддівських колегій.

Важливою прогресивною ідеєю американського досвіду є інтеграція психологічної підготовки у систему професійного розвитку арбітрів. У сучасному баскетболі професійна діяльність арбітра здійснюється в умовах високого психоемоційного навантаження, постійного інформаційного тиску та необхідності швидкого ухвалення рішень у конфліктних ситуаціях. У США психологічна підготовка включає розвиток стресостійкості, емоційної саморегуляції, когнітивної гнучкості та навичок ефективного комунікації. У вітчизняній системі ці аспекти поки що не отримали належного педагогічного забезпечення. У зв'язку з цим перспективним є включення до програм підвищення кваліфікації арбітрів спеціальних психолого-педагогічних модулів і тренінгів.

Окремим напрямом модернізації є вдосконалення фізичної підготовки арбітрів на основі сучасних спортивно-наукових підходів. Американська система професійного розвитку приділяє значну увагу

функціональній готовності арбітрів, використанню індивідуалізованих програм тренування, моніторингу фізичного стану та аналізу рухової активності під час матчів. В Україні фізична підготовка арбітрів часто обмежується складанням нормативів без належного науково-методичного супроводу. Перспективним є впровадження системи функціонального моніторингу арбітрів, використання сучасних методик тренування та залучення фахівців зі спортивної науки до процесу професійного розвитку суддів.

Важливим напрямом удосконалення системи професійного розвитку арбітрів з баскетболу в Україні є також посилення ролі професійних суддівських спільнот і спеціалізованих освітніх структур. У США професійні асоціації арбітрів виконують не лише організаційні, а й освітньо-методичні функції, забезпечуючи проведення семінарів, навчальних таборів, професійних дискусій та аналітичних заходів. Формування активного професійного середовища сприяє розвитку корпоративної культури, професійної етики та мотивації до самовдосконалення. Для української системи актуальним є розширення діяльності суддівських комісій у напрямі створення професійних спільнот, розвитку освітньої комунікації та популяризації сучасних підходів до суддівства.

Доцільним є також удосконалення системи сертифікації та ліцензування арбітрів. Американський досвід демонструє ефективність багаторівневої системи ліцензування, у межах якої підтвердження кваліфікації пов'язується не лише зі складанням іспитів, а й з оцінюванням практичної діяльності, професійної активності та участі у програмах безперервного розвитку. В Україні процедура атестації переважно орієнтована на перевірку знань правил гри та фізичної підготовленості. У зв'язку з цим перспективним є запровадження компетентісно орієнтованої моделі сертифікації, яка враховуватиме рівень професійної комунікації, психологічної готовності, здатності до аналізу ігрових ситуацій та професійної рефлексії.

У контексті євроінтеграційних процесів важливого значення набуває розширення міжнародної співпраці у сфері професійного розвитку арбітрів. Використання американського досвіду доцільно поєднувати

з активною участю українських арбітрів у міжнародних освітніх програмах, семінарах FIBA, академічних обмінах і професійних стажуваннях. Це сприятиме інтеграції вітчизняної системи суддівства у міжнародний професійний простір, підвищенню рівня професійної мобільності арбітрів та поширенню сучасних педагогічних і організаційних практик.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що прогресивні ідеї американського досвіду професійного розвитку арбітрів з баскетболу мають значний потенціал для удосконалення вітчизняної системи спортивного суддівства. Їх адаптація до українських умов повинна здійснюватися комплексно та поетапно з урахуванням національних освітніх традицій, організаційних можливостей і сучасних тенденцій розвитку міжнародного баскетболу. Реалізація окреслених напрямів сприятиме підвищенню якості професійної підготовки арбітрів, формуванню системи безперервного професійного розвитку, зростанню об'єктивності суддівства та зміцненню професійного авторитету українських арбітрів у міжнародному спортивному середовищі.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Проведене дослідження засвідчило, що американська система професійного розвитку арбітрів з баскетболу є цілісною, багаторівневою та компетентісно орієнтованою моделлю, яка забезпечує безперервність професійного вдосконалення суддів, поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, використання сучасних цифрових технологій, наставництва, систематичного оцінювання та індивідуалізації професійного зростання. Результати порівняльно-педагогічного аналізу дали змогу визначити перспективні

напрями використання прогресивних ідей американського досвіду для модернізації системи професійного розвитку арбітрів з баскетболу в Україні.

Обґрунтовано доцільність упровадження концепції безперервного професійного розвитку, удосконалення багаторівневої системи професійного просування та компетентісно орієнтованої сертифікації арбітрів, створення централізованої цифрової системи оцінювання суддівської діяльності, розширення використання відеоаналізу, онлайн-платформ і VR-технологій у професійній підготовці. Важливими напрямками вдосконалення також визначено інституціоналізацію наставництва, інтеграцію психологічної підготовки, впровадження сучасних засобів функціонального моніторингу фізичної готовності арбітрів, активізацію діяльності професійних суддівських спільнот і розширення міжнародної співпраці. Реалізація запропонованих напрямів сприятиме підвищенню якості професійної підготовки арбітрів, об'єктивності суддівства, розвитку професійної компетентності та інтеграції української системи спортивного суддівства до міжнародного освітнього й професійного простору.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з розробленням організаційно-педагогічної моделі професійного розвитку арбітрів з баскетболу в Україні на засадах адаптації прогресивного американського досвіду, створенням науково-методичного забезпечення системи безперервного професійного розвитку арбітрів, обґрунтуванням критеріїв і показників оцінювання їхньої професійної компетентності, а також експериментальною перевіркою ефективності впровадження цифрових технологій, менторських програм і компетентісної моделі сертифікації у практику діяльності Федерації баскетболу України.

Література

1. MacMahon, C., & Weissensteiner, J. R. (2024). Career development of officials. In T. Webb, D. J. Hancock, P. Phillips, & J. K. Tingle (Eds.), *Managing and Developing Sports Officials: Officiating Excellence* (1st ed., pp. 69–82). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003370987-9>
2. Mascarenhas, D. R. D., Birtwhistle, J., & Martindale, A. (2022). First-person video recordings with eye tracking glasses and cognitive task analysis as a framework for referee decision training. *Managing Sport and Leisure*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/23750472.2022.2134186>

3. Plessner, H., Schweizer, G., Brand, R., & O'Hare, D. (2009). A multiple-cue learning approach as the basis for understanding and improving soccer referees' decision making. In D. Raab, J. G. Johnson, & H. R. Heekeren (Eds.), *Progress in Brain Research* (Vol. 174, pp. 151–158). Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S0079-6123\(09\)01313-2](https://doi.org/10.1016/S0079-6123(09)01313-2)
4. Webb, T., Hancock, D. J., Weston, M., Warner, S., Helsen, W. F., MacMahon, C., ... Tingle, J. K. (2025). The future for sport officiating research: an expert statement. *Managing Sport and Leisure*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/23750472.2025.2468711>
5. Cunningham, I., Kittel, A., & Larkin, P. (2026). Play on! Towards an understanding of sports officials' entry to officiating and talent development. *Managing Sport and Leisure*, 31(2), 380–387. <https://doi.org/10.1080/23750472.2024.2305893>
6. Plessner, H., & Haar, T. (2006). Sports performance judgments from a social cognitive perspective. *Psychology of Sport and Exercise*, 7(6), 555–575. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.03.007>
7. Guillén, F., & Feltz, D. L. (2011). A conceptual model of referee efficacy. *Frontiers in Psychology*, 2, 25. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00025>
8. Anshel, M. H., Kang, M., & Jubenville, C. (2013). Sources of acute sport stress scale for sports officials: Rasch calibration. *Psychology of Sport and Exercise*, 14(3), 362–370. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2012.12>
9. Weinberg, R. S., & Gould, D. (2019). *Foundations of sport and exercise psychology* (7th ed.). Human Kinetics.
10. Mascarenhas, D. R. D., Collins, D., & Mortimer, P. (2005). Elite refereeing performance: Developing a model for sport science support. *The Sport Psychologist*, 19(4), 364–379. <https://doi.org/10.1123/tsp.19.4.364>
11. Avugos, S., MacMahon, C., Bar-Eli, M., & Raab, M. (2021). Inter-individual differences in sport refereeing: A review of theory and practice. *Psychology of Sport and Exercise*, 55, Article 101926. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.101926>
12. Sabag, E., Morgulev, E., Raphaeli, M., & Bar-Eli, M. (2026). Teamwork among NBA referees: An analysis of three-person officiating mechanics and decision-making accuracy. *International Journal of Sports Science & Coaching*. <https://doi.org/10.1177/17479541251414618>
13. Webb, T., Hancock, D.J., Phillips, P., & Tingle, J.K. (Eds.). (2024). *Managing and Developing Sports Officials: Officiating Excellence* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003370987>
14. Livingston, L. A., Cunningham, I., & Forbes, S. L. (2023). Using technological innovation to manage and develop sport officials. *Managing Sport and Leisure*, 1–3. <https://doi.org/10.1080/23750472.2023.2166575>
15. Маніло, Ю. В. (2015). *Підготовка арбітрів різної кваліфікації до професійної діяльності в футболі* (Автореферат дисертації кандидата наук з фізичного виховання та спорту, Львівський державний університет фізичної культури).
16. Помещикова, І. П., Тихонов, А. І., & Чуча, Н. І. (2019). *Підготовка суддів в баскетболі: навчальний посібник*. Харків. URI <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/29535>
17. Мосейчук, Ю., & Дарійчук, С. (2024). Основи формування комунікації у підготовці сучасного футбольного арбітра. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 1(1), 73–77. <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.10>
18. Павлюк, Є. О. (2017). *Теоретичні і методичні засади професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки* (Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, Хмельницький національний університет). Хмельницький.

Reference

1. MacMahon, C., & Weissensteiner, J. R. (2024). Career development of officials. In T. Webb, D. J. Hancock, P. Phillips, & J. K. Tingle (Eds.), *Managing and Developing Sports Officials: Officiating Excellence* (1st ed., pp. 69–82). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003370987-9>
2. Mascarenhas, D. R. D., Birtwhistle, J., & Martindale, A. (2022). First-person video recordings with eye tracking glasses and cognitive task analysis as a framework for referee decision training. *Managing Sport and Leisure*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/23750472.2022.2134186>
3. Plessner, H., Schweizer, G., Brand, R., & OHare, D. (2009). A multiple-cue learning approach as the basis for understanding and improving soccer referees decision making. In D. Raab, J. G. Johnson, & H. R. Heekeren (Eds.), *Progress in Brain Research* (Vol. 174, pp. 151–158). Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S0079-6123\(09\)01313-2](https://doi.org/10.1016/S0079-6123(09)01313-2)
4. Webb, T., Hancock, D. J., Weston, M., Warner, S., Helsen, W. F., MacMahon, C., ... Tingle, J. K. (2025). The future for sport officiating research: an expert statement. *Managing Sport and Leisure*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/23750472.2025.2468711>
5. Cunningham, I., Kittel, A., & Larkin, P. (2026). Play on! Towards an understanding of sports officials entry to officiating and talent development. *Managing Sport and Leisure*, 31(2), 380–387. <https://doi.org/10.1080/23750472.2024.2305893>
6. Plessner, H., & Haar, T. (2006). Sports performance judgments from a social cognitive perspective. *Psychology of Sport and Exercise*, 7(6), 555–575. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.03.007>
7. Guillén, F., & Feltz, D. L. (2011). A conceptual model of referee efficacy. *Frontiers in Psychology*, 2, 25. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00025>
8. Anshel, M. H., Kang, M., & Jubenville, C. (2013). Sources of acute sport stress scale for sports officials: Rasch calibration. *Psychology of Sport and Exercise*, 14(3), 362–370. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2012.12>
9. Weinberg, R. S., & Gould, D. (2019). *Foundations of sport and exercise psychology* (7th ed.). Human Kinetics.
10. Mascarenhas, D. R. D., Collins, D., & Mortimer, P. (2005). Elite refereeing performance: Developing a model for sport science support. *The Sport Psychologist*, 19(4), 364–379. <https://doi.org/10.1123/tsp.19.4.364>

11. Avugos, S., MacMahon, C., Bar-Eli, M., & Raab, M. (2021). Inter-individual differences in sport refereeing: A review of theory and practice. *Psychology of Sport and Exercise*, 55, Article 101926. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.101926>
12. Sabag, E., Morgulev, E., Raphaelli, M., & Bar-Eli, M. (2026). Teamwork among NBA referees: An analysis of three-person officiating mechanics and decision-making accuracy. *International Journal of Sports Science & Coaching*. <https://doi.org/10.1177/17479541251414618>
13. Webb, T., Hancock, D.J., Phillips, P., & Tingle, J.K. (Eds.). (2024). *Managing and Developing Sports Officials: Officiating Excellence* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003370987>
14. Livingston, L. A., Cunningham, I., & Forbes, S. L. (2023). Using technological innovation to manage and develop sport officials. *Managing Sport and Leisure*, 1–3. <https://doi.org/10.1080/23750472.2023.2166575>
15. Manilo, Yu. V. (2015). *Pidhotovka arbitriv riznoi kvalifikatsii do profesiinoi diialnosti v futboli (Avtoreferat dysertatsii kandydata nauk z fizychnoho vykhovannia ta sportu, Lvivskyi derzhavnyi universytet fizychnoi kultury)*.
16. Pomeschchykova, I. P., Tykhonov, A. I., & Chucha, N. I. (2019). *Pidhotovka suddiv v basketboli: navchalnyi posibnyk*. Kharkiv. URI <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/29535>
17. Moseichuk, Yu., & Dariichuk, S. (2024). *Osnovy formuvannia komunikatsii u pidhotovtsi suchasnoho futbolnoho arbitra. Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 1(1), 73–77. <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.10>
- Pavliuk, Ye. O. (2017). *Teoretychni i metodychni zasady profesiinoho stanovlennia maibutnikh treneriv-vykladachiv u protsesi fakhovoi pidhotovky (Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia doktora pedahohichnykh nauk, Khmelnytskyi natsionalnyi universytet)*. Khmelnytskyi

Abstract

SIRYI Vadym

Khmelnytskyi National University

DIRECTIONS FOR APPLYING PROGRESSIVE IDEAS FROM THE AMERICAN EXPERIENCE OF THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF BASKETBALL REFEREES IN UKRAINE

The article examines the directions for applying progressive ideas from the American experience of the professional development of basketball referees to improve the national system of sports officiating in Ukraine. The relevance of the study is determined by the need to modernize the professional training of referees in accordance with contemporary international standards through the implementation of the competency-based approach, digital technologies, and effective organizational and pedagogical mechanisms for professional development. The purpose of the article is to identify and scientifically substantiate promising directions for applying progressive ideas from the American experience of the professional development of basketball referees to improve the corresponding system in Ukraine. The study employed a set of general scientific and specialized research methods, including analysis, synthesis, generalization, and comparative pedagogical analysis of scholarly literature, regulatory documents, and the practices of professional development systems for basketball referees in the United States and Ukraine. The findings indicate that the American model of referees' professional development is characterized by continuous learning, a multi-level career advancement system, a competency-based certification model, extensive use of digital technologies, video analysis, mentoring, psychological training, and systematic evaluation of professional performance. Based on the research findings, promising directions for adapting the American experience to the Ukrainian context were identified, including the introduction of a continuous professional development system, digital learning platforms, centralized referee performance evaluation, a competency-based certification model, mentoring programs, modern approaches to psychological and physical training, and the expansion of international cooperation. It is substantiated that the comprehensive implementation of these directions will contribute to improving the quality of referees' professional training, enhancing the objectivity of officiating, and integrating the Ukrainian sports officiating system into the international professional community.

Keywords: professional development, basketball referees, American experience, competency-based approach, continuous professional development, digital technologies.
